

داستان آفرینش
و تاریخ اساطیری ایران
در بارهای کهن ایرانی

پژوهش و گزارش
پرویز پژوم شریعتی

کتاب سنگان

سرشناسه	پژوم شریعتی، پرویز، ۱۳۱۶ -
عنوان و نام پدیدآور	داستان آفرینش و تاریخ اساطیری ایران در باورهای کهن ایرانی / پژوهش و گزارش پرویز پژوم شریعتی.
مشخصات نشر	سمنان : کتاب سمنگان، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۲۹۰ ص.؛ مصور.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۹۶۷-۳۶-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتاب حاضر اولین بار با عنوان "داستان آفرینش و تاریخ پیشدادی و کیانی در باورهای کهن ایرانی" در سال ۱۳۷۸ توسط هونام منتشر شده است.
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمونه.
عنوان دیگر	داستان آفرینش و تاریخ پیشدادی و کیانی در باورهای کهن ایرانی.
موضوع	ایران -- تاریخ -- دوران اساطیری و افسانه‌ای
موضوع	ایران -- تاریخ -- کیانیان
موضوع	ایران -- تاریخ -- پیشدادیان
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ پ ۱۵۰/۲۴۴ DSR
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۹۳۳۷۶۶

کتاب سمنگان

داستان آفرینش و تاریخ اساطیری ایران در باورهای کهن ایرانی

پرویز پژوم شریعتی

چاپ اول (کتاب سمنگان): ۱۳۹۲

شمارگان ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۶۷-۳۶-۴

تمام حقوق محفوظ است.

سمنان، میدان کوثر، مرکز رشد پارک علم و فناوری دانشگاه سمنان، ساختمان کانون شکوفایی

تلفن ۴۴۴۹۵۸۵ و ۲۳۲۹۷۲۰ - ۰۲۳۱ samanganbook@gmail.com

۸۰۰۰ تومان

الف	نشانه‌های آوایی
ب	هدفهای پژوهش
پ	پیشگفتار
	بخش نخست: کلیات
۲	پیرامون تاریخ و تاریخ نگاری در ایران
۱۲	تعریف چند واژه
۱۵	- میث یا اسطوره
۱۹	- داستان
۲۲	- تاریخ
	بخش دوم: رازها و رمزها در روایات ایرانی
۲۷	روشهای بررسی رازها و رمزها
۲۹	برداشتی از مفاهیم نامهای اساطیری
۳۹	همانندی نام شخصیت‌های داستانی و مکانها
۴۱	رابطه پدر - فرزندی
۴۴	مفاهیم برخی از زنان در روایات اساطیری
۵۳	پسوند «اسب»
۶۰	پیشوند «هئو» و «هو»
۶۵	دشمنان آریاییان: اهریمن، دیو، اژدها
۸۳	تحول زبان، ابدال، تحریف، تصحیف و شیوه نگارش
	بخش سوم: آفرینش
۹۰	آفرینش جهان در باورهای کهن و ادیان
۹۶	آفرینش جهان در روایات ایرانی
۱۰۵	جغرافیای اساطیری: هفت کشور و هفت دریا
۱۱۰	برداشتی از آفرینش انسان در باورهای کهن و ادیان
۱۱۶	آفرینش مردم در روایات ایرانی
۱۱۷	پژوهشهای پیشین درباره کیومرث
۱۳۰	کیومرث: مردم گیاه یا مهر گیاه

۱۳۹	چگونگی پیدایش انسان
۱۴۲	مشی و مشیانہ: نخستین زوج انسانی
۱۴۶	گونه‌های مردم و مردم گونه‌ها
۱۵۵	از انسان ریخته‌ها تا انسان
۱۶۳	بخش چهارم: بخش بندی تاریخ ایران
۱۶۹	زمان در روایات اساطیری
۱۸۰	دوره‌های پیش از تاریخ و تاریخی
۱۸۴	رویدادهای مربوط به هزاره‌های هفتم تا دوازدهم آفرینش
۱۸۹	طرح کلی زمان بندی تاریخ ایران باستان
۱۹۱	مدت فرمانروایی شاهان در استانهای ملی ایران
۲۰۸	تجزیه و تحلیل زمانهای تاریخ داستانی ایران
۲۱۲	بازسازی زمانهای تاریخی از آغاز تا دولت ماد
۲۱۳	ارزیابی زمانهای تاریخ داستان ایران
۲۱۴	- از پیدایش انسان تا آغاز دوره فلزات
۲۱۵	- زمان تهمورث: دوره فلزات و نویسندگی
۲۱۶	- زمان جمشید: دوره مهاجرت آریاییان
۲۳۲	- زمان ضحاک: استیلای بابلیان بر ایران
۲۴۳	- زمان فریدون: پیروزی بر بابلیان و سه بهره شدن آریاییان
۲۴۴	- پادشاهی کیخسرو و تاریخ بنای خوارزم
۳۲۵	- پادشاهی نوذر و بعثت حضرت موسی (ع) به پیامبری
۳۴۰	- سلطنت گشتاسب و ظهور زرتشت
۳۴۲	پایان سخن
۳۵۵	شاهنامه: آیین تابتاک تاریخ
۳۸۵	فهرست نامهای: کسان، جایها، اقوام و نوشته‌ها
	فهرست منابع و مآخذ

نشانه‌های آوایی زبانهای باستانی

نشانه	آوا	مثال
a	آ	آبر - پَر
ā	آ	آب - کار - دارا
b	ب	بار - زَبَر - سراب
bo	چ	چاه - بیچاره - پارچ
bu	د	دار - ندا - باد
e	ه	امروز - مهر - خانه
ē	ی	ای - دی
f	ف	فارس - تفرش - برف
g	گ	گرم - اگر - برگ
h	ه	هم - بهر - راه
i	ای مصوت	ایران - پیر - پری
j	ج	جای - فرجام - کاج
k	ک	کم - دکار - پاک
l	ل	لب - آل - بال
m	م	مادر - سوار - کام
n	ن	نم - انار - هان
o	اُ	افتاد - بُرد - تو
oo	اُ کشیده	اورنگ - طور - مُ
ö	اُ کوتاه	de (فرانسه) - love (آلمانی)
ø	ث	three - the (انگلیسی)
p	پ	پور - کپور - توب
q	ق - غ	قاب - بغل - باغ
r	ر	راست - درد - زار
s	س	سال - پسر - داس
š	ش	شب - جشن - دوش
t	ت	تار - ستاره - دوات
u	او	او - مو
ū	او (کشیده)	اورمزد - جارو
v	و	وسمه - داور - گاو
x	خ	خوب - بخت - سورخ
y	ی صامت	یاد - سیاه - پای
z	ز	زود - مزد - راز
ž	ژ	ژاله - دزم - دژ

هدف‌های پژوهش

در این گزارش دستیابی به پاسخهای مناسب برای پرسشهای زیرین مورد نظر بوده است:

۱- اساطیر، روایات کهن و داستانهای ملی ایران از لحاظ تاریخی دارای چه ارزشی است؟

۲- آیا می‌توان از بررسی رازها و رمزهای نهفته در اساطیر و داستانهای ملی به واقعیات تاریخی دست یافت؟

۳- نیاکان ما دربارهٔ آفرینش جهان و مردم چگونه می‌اندیشیدند؟

۴- دورهٔ پیش از تاریخ و عصر تاریخی ایران از چه زمانی آغاز شده است؟

۵- آیا می‌توان برای رویدادهای تاریخی و پیشرفتهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، هنری، دینی، علوم و فنون که در ایران پیشینه‌ای چندین هزار ساله دارد، زمانهای مناسبی را برآورد و پیشنهاد نمود؟

پیشگفتار

گرچه وصالش نه به کوشش دهند

آنقدر ای دل که توانی یکوش

«حافظ»

آنچه در این دفتر از نظر خوانندگان ارجمند خواهد گذشت، گزارش پژوهشی است دربارهٔ چگونگی آریش جهان و مردم در باورهای کهن، و نگرشی است بر قدیمی‌ترین دورانهای تاریخی ایران زمین که بر پایهٔ روایات دینی، داستانهای ملی، شاهنامهٔ فردوسی، نوشته‌های تاریخی و بررسیهای انجام شده توسط پژوهندگان ایرانی و غیر ایرانی تهیه شده و خلاصه‌ای از آن در کنفرانس جهانی بزرگداشت فردوسی «هزارهٔ تدوین شاهنامه» که در دی ماه ۱۳۶۹ در دانشگاه تهران برگزار شد ارائه گردیده است.

از آنجمله پژوهشهای تاریخی مربوط به ایران با روشهای به کار رفته در این بررسی پیشینه‌ای کوتاه دارد و شمار چنین تحقیقاتی نیز از تعداد انگشتان دست فزونتر نیست، از این روی باید آن را تنها دیباچه یا پیش درآمدی بر پژوهشهای ژرف‌تر و گسترده‌تر آتی به شمار آورد.

شیوه‌های گوناگون تحقیق که برخی از آنها مانند «تجزیه و تحلیل بسامدی واژه‌ها و ارزیابی آماری زمانهای تاریخ داستانی ایران» برای نخستین بار در این پژوهش به کار گرفته شده، و پاره‌ای دیگر چون «اندیشه در معانی و مفاهیم نامهای اساطیری و داستانی» که پیش از این نیز در معدودی از پژوهشهای تاریخی از جمله کتاب «زندگی و مهاجرت نژاد آریا بر اساس روایات ایرانی» گزارش محقق گرانقدر آملی فریدون جنیدی، از آن بهره‌گیری شده است، در مطالعات مربوط به تاریخ گذشته‌های دور ایران، پیشینه‌ای کوتاه دارد و برآستی کاری است نو و بنابراین اختلاف نظر و تناقض آراء بین پژوهشگرانی که در این زمینه به بررسی پرداخته و یا خواهند پرداخت، امری بدیهی است و از آن گزیری نیست، حتی در نظریات و برداشتهای یک محقق نیز در طول زمان ممکن است دگرگونی پدید آید زیرا مطلبی را که امروز درست می‌دانیم ممکن است فردا نادرست بدانیم و در اصلاح آن بکوشیم، اما همین گونه‌گونی برداشتها و نقد و اصلاح و تکمیل آرای پیشین خود را هنر و رهگشاست.

به هر روی تا آن زمان که سخن پایانی گفته و نوشته شود، راهی دراز در پیش است و لازمه رسیدن به حقیقت، تلاش و کوشش پیگیر می باشد و به قول غزالی: «آن کس که برای رسیدن به حقیقت تلاش نماید، اگر به نتیجه صحیح نرسد یک ثواب و اگر به نتیجه صحیح نرسد دو ثواب کرده است.»^(۱)

از خوانندگان این دفتر انتظار دارم که اگر سهو و خطایی در آن می یابند به دیده اغماض ننگرند و به لطف و بزرگواری خود از آن نگذرند، بلکه با تذکر و راهنمایی، نگارنده را در اصلاح تکمیل و پربارتر شدن پژوهشهای بعدی یاری رسانند.

از سروران و پژوهشگران ارجمندی که مشوق من در پایان گرفتن این پژوهش بوده، و با حوصله و دقت و صرف وقت، گزارش اولیه را مطالعه کرده و مواردی را اصلاح و یا تکمیل کرده اند، بویژه آقایان فریدون جنیدی، ج. اعظمی سنگسری و بیژن شهیدی بسیار سپاسگزارم. آقای جنیدی سراسر این دفتر را با ژرف نگری و ویژه خویش خواندند و گذشته از پاره ای اصلاحات، مطالب ارزشمندی نیز بر آن افزودند. آقای اعظمی سنگسری مطالبی را از متون پهلوی ترجمه کرده و در اختیارم نهادند و آقای شهیدی رهنمودهای ارزنده ای بویژه در مورد منابع و مآخذ تحقیق به نگارنده دادند.

همچنین قدردانی خود را از دوستان گرامی خانم مهری طالب زاده و آقایان پرویز رازدان، عباس صموه، هوشنگ قانع، محسن گلکار و مسعود مجتبیایی که یافته های این تحقیق را با ایشان در میان نهادم و از نظریات آنان در رفع ابهامات و نارسائیه بهره فراوان بردم ابراز می دارم و از دوست ارجمندم آقای مسعود مجتبیایی که در زمینه چاپ و انتشار این دفتر از هیچ گونه تلاشی دریغ نورزید و نگارنده خود را مدیون محبت های ایشان می داند صمیمانه سپاسگزارم.

ضمناً از زحمات آقای هادی فسقوری که در صفحه آرایی مطالب نهایت دقت را میبذول داشته اند قدردانی می نمایم.

سرانجام این دفتر را به همسر مهربانم که همواره در فراز و نشیب زندگی با من همراه و همگام بوده و در پایان گرفتن این پژوهش مشوق و یاورم بوده است تقدیم می دارم.

پرویز پژوهش شریعتی

مهر ماه ۱۳۷۸